

Número 163
gener-març
2011

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

EDITORIAL

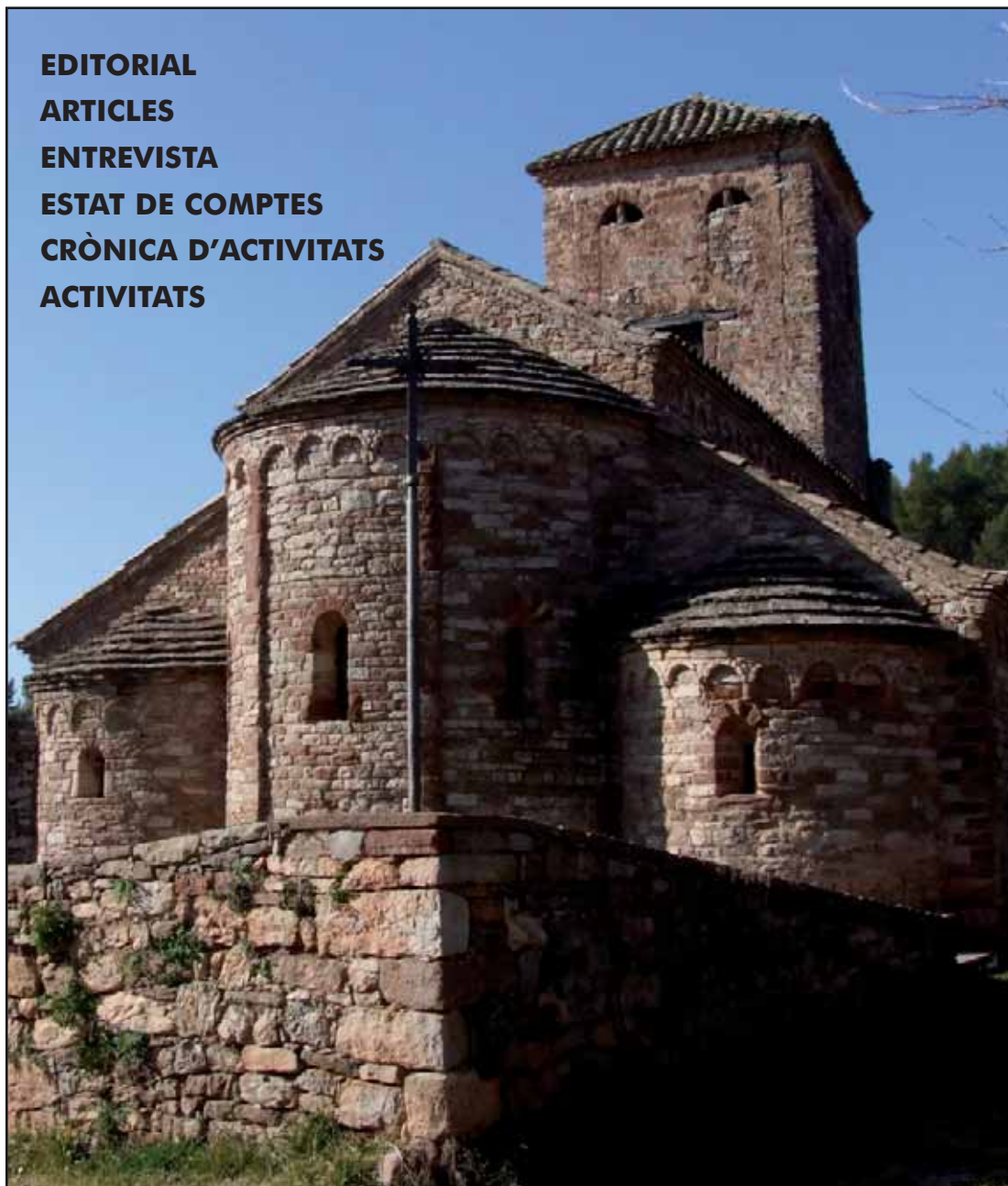
ARTICLES

ENTREVISTA

ESTAT DE COMPTES

CRÒNICA D'ACTIVITATS

ACTIVITATS

el butlletí

Edició

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES
Carrer Sabateria, 3 i 5 (Els Carlins)
08241 Manresa
Apartat de correus núm. 9
Correu-e: aarb@aarb.cat
Web: <http://www.aarb.cat/>

Coordinació

Carme Torras

Disseny i composició

Anna Martí

Imatge de portada

Absis de Sant Andreu de Castellnou
(Bages). Fotografia de Carme Torras

Consell Assessor

Joan Badia
Gene Costa
Francesc Gasol
Mercè Matas
Jaume Moya

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

350 exemplars

EDITORIAL

El dia 4 de març de 2011 hem celebrat l'Assemblea General Ordinària de Socis de la nostra entitat, i hem pogut constatar diversos aspectes que volem comentar en aquest editorial. Per un costat, si parlem de les activitats de sempre de la nostra entitat –excursions, visites, curs de cultura medieval, etc.–, aquestes han tingut una assistència en general bona i creiem també que de bona qualitat, la qual cosa ens anima a continuar seguint per aquest camí. D'altra banda hem incorporat noves activitats prou importants: el cicle de “Música i Romànic”, les “Tardes dels Carlins” i una “Caminada Popular”. Quant a “Música i Romànic”, creiem que ha estat un gran èxit en participació i pel tipus d'activat que hem ofert, però, també cal dir-ho, hi ha participat més gent de fora que no pas socis de l'entitat. Ens interessa i volem continuar oferint aquest cicle: és una activitat que ens agrada i a més ens permet, obrir-nos a gent de fora, i aquest fet pot possibilitar un futur augment de la nostra massa social. En aquest sentit també va anar la caminada popular, en la qual hi va participar una bona part de gent que no són socis dels AARB. Mereix un comentari també positiu les Tardes dels Carlins. Han estat xerrades, conferències, obertes a tothom i de bona qualitat, i en les quals, aquest cop sí, hi han participat més els nostres socis. En general, doncs, estem satisfets de com han funcionat les activitats tant les de sempre com les noves.

D'altra banda, però, hi ha un punt que ens preocupa. La nostra massa social cada cop és menor, i això afecta també l'economia de l'entitat. Ens convé ampliar-la, fer nous socis, i buscar gent que vulgui col·laborar amb nosaltres, tant a nivell de noves incorporacions a la Junta com a nivell de col·laboradors. Les noves activitats que fem ens poden ajudar en aquest sentit, però de moment encara no hem obtingut els resultats esperats. L'objectiu a partir d'ara serà aquest: buscar nous socis i nous col·laboradors, ja que si no el futur a mitjà termini pot ser complicat.

Nosaltres, però, seguim treballant amb la il·lusió de sempre. Val a dir que durant l'any 2010 s'ha millorat la nostra pàgina web i volem seguir fent-ho; hem incorporat l'espai “L'entrevista” en el Butlletí; també seguim vetllant molt directament totes les qüestions relacionades amb el nostre patrimoni, sobretot en el patrimoni en perill, i, ja sabeu, estem oberts a tothom que vulgui col·laborar amb nosaltres en totes aquestes tasques.

Al bell mig d'un turó en una plana costanera, limitada per dos rius i amb una serralada com a protecció natural, es va fundar la Barcino romana.

Després de la fallida de l'Imperi Romà a finals del segle v, la ciutat va ser ocupada pels visigots i va anar perdent importància econòmica. El 713 els àrabs van conquerir la ciutat, però es van limitar a instal·lar una guarnició militar i a contemporanitzar amb els cristians.

Quan l'any 813 el monarca franc Lluís el Pietós va arrabassar la ciutat als musulmans, sembla que va convertir-se en un baluard avançat de la Marca Hispànica, sense que s'introduïssin canvis en l'estructura urbanística.

Malgrat el procés d'independització dels francs iniciat per Guifré el Pilós i la conversió de Barcelona en capital del Comtat, la ciutat no supera els 2.000 habitants i tan sols s'havien afegit algunes torres a les muralles romanes. Al segle x el creixement de la població va animar la vida urbana. Apareixen noves parròquies i monestirs (Sant Pau del Camp, Santa Maria de les Puelles) i nuclis fora muralles o ravals. Aquesta embranzida de la ciutat es va veure momentàniament deturada per l'expedició d'Al-Mansur sobre la ciutat, però la recuperació va ser ràpida.

El segle xi va ser una època de febre constructiva (obres hidràuliques, Rec Comtal...) i típicament feudal de propietaris i conreadors.

Al segle xii l'expansió territorial del Comtat va vivificar la ciutat amb noves construccions fora muralla (Sant Llätzer, Capella de Marcús...). De totes aquestes construccions medievals, la Capella de Marcús i Sant Pau del Camp són les que en l'actualitat es mantenen amb l'estructura exterior pròpiament romànica.

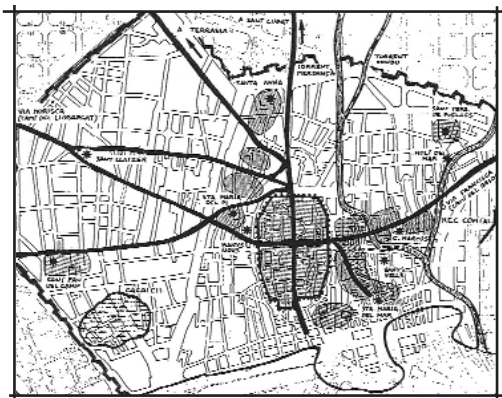
LA CAPELLA DE MARCÚS I SANT PAU DEL CAMP

Ana Maria Monroy Millán

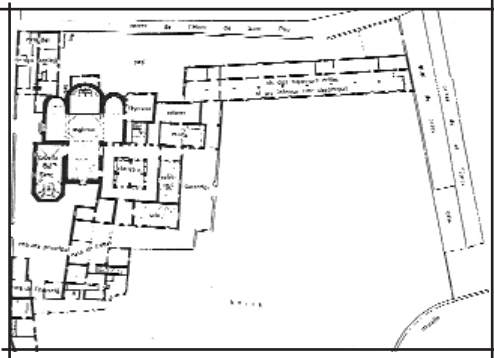
La Capella de Marcus, situada a la vora de l'antiga via romana de Francesca (actual carrer de Carders), havia estat construïda el 1166 per disposició d'un ric burgès barceloní: Bernat Marcús. Des del seu origen va estar unida a una mena d'hostal o hospital, establiments

que en aquells temps es diferenciaven poc. Bernat Marcus va voler que els viatgers que anaven a Barcelona, o bé en sortien, trobessin un lloc on

protegir-se, on fer parada o simplement regriar la Mare de Déu de la Guia (a qui està dedicada) per no haver sofert cap perill durant el viatge. Entre aquests viatgers hi havia els correus -gent dedicada a portar avisos allí on fos-, i van ser precisament aquests qui, a partir del xiv, van prendre com a seu de la seva Confraria la Capella de Marcús. Encara que actualment l'edifici estigui ofegat per construccions posteriors, n'és visible la façana i el mur del costat dret (oest), amb una simple decoració d'arcuacions semblants a les de Sant Pau del Camp. L'elevada espadanya i la coberta a dos vessants amb un ràfec de molta volada li confereixen un cert aire pintoresc. L'interior està completament transformat i a l'actualitat no té ús religiós.

Ciutat comtal i el seu entorn

Monestir de Sant Pau del Camp

Església de Sant Pau del Camp, Barcelona

L'origen de Sant Pau del Camp, monestir benedictí, és confús: els dos capitells visigots que podem veure a la façana i a la tomba de Guifré Borrell, mort el 912, fan suposar que aquest va fer construir l'església de Sant Pau sobre les restes preexistents d'un altre edifici religiós. El pas d'Al-Mansur i la invasió, posterior, dels Almoràvids (1114) van destruir i arruïnar el monestir. A finals del segle XI comencen els intents de restauració de la comunitat que va ser duta l'any 1117 pels esposos Geribert Guitard i Rodlendis, que van unir el monestir, en qualitat de sufragani o priorat, al de Sant Cugat del Vallès per tal d'assegurar-ne la continuïtat. En la Regla de Sant Benet totes les peces del conjunt monàstic acostumen a adoptar la disposició de vil·la rural romana.

És constituït per una església i un claustre que fa costat, envoltat per una sala capitular, el refectori, la cuina, la granja i el celler, les habitacions abacials i el dormitori. Sant Pau del Camp va ser sempre un priorat de Sant Cugat del Vallès i el seu escàs poder econòmic es va traduir en les dimensions reduïdes de tot ell.

La porta d'entrada sobresurt de la resta de parament, i hi ha la llinda, de carreus polits, el timpà amb el baix relleu de Jesús, entre els

Interior de Sant Pau del Camp

apòstols Pere i Pau, i les arquivoltes, llises unes i decorades les altres. A la part superior hi figura la mà de Déu en actitud de beneir i els símbols dels evangelistes. Els capitells visigòtics són de marbre blanc i amb decoració vegetal. La planta de creu grega dóna lloc al diferent joc de volums; destaquen els tres absis, on apareixen les arcuacions cegues d'origen llobard (similar a les de la Capella de Marcús).

Si penetrem a l'interior, la nau és una volta semicircular i la llum que hi penetra és més aviat tènue a causa del tipus de finestres abotzinades. De la Sala Capitular, gòtica, podem passar al claustre, que té unes mides reduïdes i presenta arcs polilobulats sostinguts sobre columnes de capitells molt simples.

Resum de la conferència pronunciada per als Amics de l'Art Romànic el dia 15 d'octubre de 2010 als Carlins.

Manresa és una ciutat que presenta una estructura urbana formada per més de cinc-cents carrers. Tots ells tenen un nom que els singularitza i diferencia de la resta.

Però, quan es van començar a posar noms als carrers? Per què tenen aquesta nomenclatura?

Fins a meitats del segle XIX els carrers d'una ciutat es coneixien amb un nom per causes diferents. A Manresa hem trobat que des dels orígens fins a aquella data van ser nou els factors que van nominar els carrers.

1. Edificis

Com a tot arreu, els noms de molts carrers de la ciutat medieval de Manresa tenien el seu origen en els diferents edificis que s'aixecaven al seu costat o que hi portaven. Per exemple, el carrer de Sant Miquel, carrer que va des de la plaça Gran o Major –espai que ha tingut una gran varietat de noms al llarg dels temps– fins a la Plana de l'Om. Tenia aquesta denominació perquè al capdavant s'aixecava, des de l'època medieval, l'església de Sant Miquel. O altres com els carrers de Sant Andreu i de Santa Llúcia que portaven als dos hospitals medievals –situats fora muralles– de la ciutat: l'Hospital de Sant Andreu i l'Hospital de Santa Llúcia.

Altres carrers amb nomenclatura hagiogràfica vorejaven o portaven cap a convents com la muralla de Sant Francesc, al costat de l'església i del convent dels franciscans; el carrer de Sant Bartomeu, que anava al convent dels caputxins; la plaça de Valldaura, que ve de

l'any 1398, quan el ciutadà Bartomeu Amergós va fer donació de la capella del Sant Esperit, que posseïa al convent de monges de Valldura d'Olvan (Berguedà), o els carrers Vell i Nou de Santa Clara.

El nom d'aquests dos últims carrers no feia referència a edificis de l'època, sinó a temps més llunyans, concretament a l'any 1322,

quan va ser fundat el monestir de Santa Clara com a convent de monges menorettes o clarisses. Extingida la comunitat clarissa, l'any 1602 s'hi van establir monges dominiques procedents del convent barceloní dels Àngels, i, encara que el nom oficial sigui convent de Nostra Senyora dels Àngels, en l'imaginari popular manresà sempre s'ha conegut com a convent de Santa Clara.

Altres topònims feien referència a esglésies com la Baixada del Carme, que va des de l'església del mateix nom fins a la plaça Major; el carrer de Sant Marc, que portava a la petita esglesiola que es trobava fora de muralles, o el camí de la Cova, que menava a l'església i recinte on Sant Ignasi de Loiola va escriure els Exercicis Espirituals.

2. Habitants

Moltes vegades el nom del carrer era conegut pel nom de la gent que hi vivia, per exemple a la nostra ciutat el carrer Galceran Andreu feia referència a una persona que vivia en aquest carrer. El carrer va tenir el nom de molts dels seus estadants ja que en altres èpoques es diu carrer de Pere Andreu, carrer de Jaume Andreu o carrer de Llorenç Andreu, i molt a prop hi havia el portal de Mossèn Bosch, que era un lletrat que vivia en aquest indret.

ELS NOMS DELS CARRERS DE MANRESA

Francesc Comas

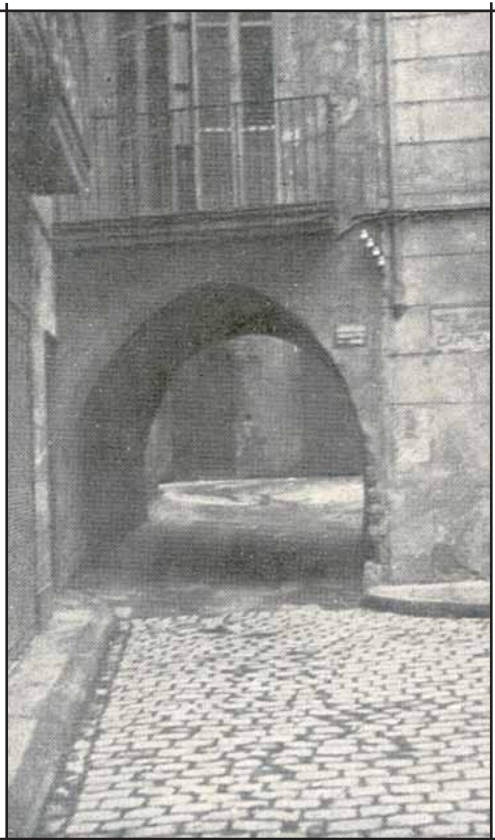
Església de Sant Bartomeu

O el carrer d'Amigant, on s'aixecava el casal d'aquesta família noble, més tard barons de Castellgalí, comtes de Fonollar i marquesos de Palmerol. O el carrer Botí, on al segle XIV hi consta que en Pere Botí era el propietari d'aquell tros de la ciutat, o el carrer Bastardes, on hi vivia una família amb aquest nom i que al final del segle XIX se li va posar el nom de Vestales perquè es deia que en aquest indret hi havia hagut el temple de les vestals.

Altres exemples són el carrer Cirera, dedicat a una persona d'aquest nom, tot i que també s'havia dit popularment carrer de les Roldonisses perquè hi havia moltes plantes de roldor, que és un arbust que servia per adobar pells i que creix al costat de torrenteres i llocs humits (recordem que per aquest carrer hi passava un canal de la sèquia que venia de Canal - Canaleta - Born i Cirera).

La plaça Gispert és una de les places que ha tingut més noms al llarg de la seva història. Així, al segle XVIII es coneixia com la plaça de mossèn Nabot, home de lleis amb aquest cognom i encara avui una placa mig amagada a la façana d'una casa ens ho recorda; plaça d'en Jepus o plaça Calsina –aquest nom encara és viu en la memòria de molts manresans i manresanes– i també plaça del mercat d'en Calsina. Tots aquests noms es refereixen a famílies que hi havien viscut.

També s'havia conegut amb el nom de plaça de la llenya, ja que s'hi celebrava el mercat del combustible vegetal aconseguit amb alzines. També es va conèixer durant un temps amb el nom de plaça del rei. Sembla que l'origen del nom està relacionat amb una antiga font que hi havia al mig de la plaça que estava coronada pel rei Neptú. La urbanització de la plaça l'any 1932 va comportar la seva substitució per un fanal elèctric que ha durat fins a l'últi-

Carrer Botí (1933)

ma urbanització que l'ha convertit en una plaça dura. Però per la gent del barri tradicionalment ha estat la "placeta" i ara Plaça de l'Havanna per a la gent jove.

O la plaça Llisach, perquè en aquest indret s'aixecava la casa que havia construït aquesta família de Santpedor, també s'havia dit plaça de Mossèn Gava i plaça d'en Peguera, en referència a algun Peguera que hi va viure.

I fins i tot alguns carrers canvien de sentit. Així al nomenclàtor de la ciutat al passatge que va del carrer Vilanova a Talamanca –un altre carrer dedicat a una família noble– es diu carrer de la Muntanya, quan el nom ve d'un tal Muntanyà que hi va viure.

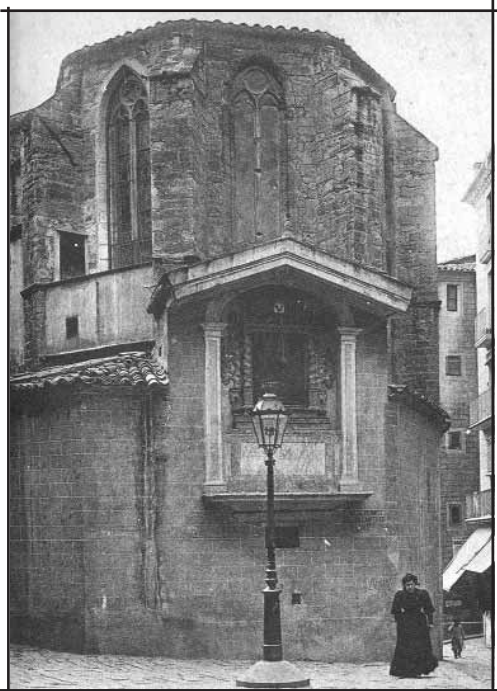
3. Elements geogràfics

Altres vegades el nom estava relacionat amb algun element geogràfic característic de l'indret on es trobava, com el carrer de Sobrerroca, que ha estat un dels pocs carrers que s'ha mantingut invariable al llarg dels temps. El seu nom ens indica clarament la seva situació a sobre de la roca que formaven les estribacions del Puigmercadal sobre la balçera del torrent de Sant Ignasi.

O els carrers de les Escodines, Codinella, carreró de la Roqueta o Vallfonollosa, entre altres.

4. Oficis

La localització dels obradors d'un mateix ofici també van servir perquè tothom conegués el carrer dels Cuiraters, el del Clavetaires o el de la Sabateria que eren els indrets on hi trobàvem aquests artesans. I els desapareguts carrer de la Bosseria, també anomenat Corretgers, plaça dels Especiers, placeta de l'Escloper i placeta dels Sastres.

Absis de Sant Miquel

5. Grups socials

També el nom podia fer recordar un grup de gent que hi vivia o hi havia viscut, com per exemple el grau dels jueus que ens recorda l'existència d'aquesta comunitat a la Manresa medieval i que es va perllongar fins que van ser expulsats al segle XV.

Probablement el carrer Arbonés vingui dels habitants que venien de la regió de Narbona i es van instal·lar en aquells indret al segle XVII.

6. Elements naturals

Altres vegades va ser un arbre, una font o un altre element natural el que donava nom al carrer, com el carrer Magraner que també es coneixia amb el nom de carrer d'en Perera i carrer del Frare.

7. Infraestructures urbanes

També construccions fetes pels habitants de la ciutat servien per designar una via urbana com el carrer de la Canal, indret per on passava un canal de la Sèquia, el carrer del Cap del Rec, el carrer del Pou o el carrer de les Piques, amb abeuradors pels animals que entraven a ciutat pel portal del mateix nom, o el carrer Barreres, per les que formaven un baluard de troncs i tàpia per defensar els portals d'Urgell i Lleida. O el carrer Campanes que començava al peu del campanar del convent de Sant Francesc. I les muralles!

8. Direccions de camins

La direcció que portava el carrer també va donar nom a molts carrers i així trobem el carrer Urgell, que portava cap al portal del mateix nom d'on sortia el camí cap a les terres de ponent, o el pas de Cardona, que es dirigia cap a aquesta vila ducal a través del Pla de Bages, Callús i Súria.

9. Activitats econòmiques

Altres noms feien referències a qüestions relacionades amb les activitats econòmiques, com la placeta i baixada dels Drets –on es pagaven els drets per entrar productes– o el carrer del Forn.

La majoria dels noms que hem esmentat i molts altres ja apareixen en documents de l'èdat mitjana i moderna. Altres, d'origen no tan clar, són el resultat de deformacions de paraules a través dels anys.

Normativa

Aquesta situació es va perllongar fins a la segona meitat del segle XIX. En aquells anys Manresa, com a conseqüència de la industrialització, va augmentar la seva població, es van

enderrocar les muralles i es va formar l'eixample. En un primer moment els propietaris dels terrenys posaven els noms però molt aviat l'ajuntament, encapçalat per Francesc Gallifa Gomis, va encarregar a l'arxiver i historiador local, Leonci Soler March, que posés nom als carrers que s'anaven obrint. La primera denominació dels carrers a partir d'un criteri concret és dels anys 1880-1895 i correspon al conjunt de carrers de l'esquerra del Passeig que l'historiador va nominar amb fets relacionats amb la guerra del francès com plaça de la Independència, Canonge Muntanyà, carrer Carrió, Bruc, Dos de Maig, entre altres.

A partir d'aquell moment i, fins avui, ha estat l'ajuntament el que ha nominat –d'acord amb uns criteris concrets– els nous vials que s'han anat configurant en l'estructura urbana de Manresa.

Portal de Sobrerroca

Parlem amb ...

Josep Maria Gasol i Almendros

Per Maria Costa

Josep Maria Gasol i Almendros és un dels manresans amb una projecció nacional més notòria al llarg de la seva vida. Josep Ma. Gasol, de 87 anys, va cursar els estudis al seminari de Vic i a Roma. Eclesiàstic i doctor en Arqueologia cristiana, ha combinat la seva tasca com a capellà amb la de docent, ja que ha estat professor d'història, geografia i religió en diverses escoles. En l'àmbit local va ser el director de l'arxiu històric municipal i és el cronista oficial de la ciutat. Després d'una vida dedicada a l'església, a la docència i a la investigació –entre altres– ha estat guardonat amb diversos premis com la Creu de Sant Jordi el 1991, el Premi Bages de Cultura el 1995 i la Medalla de la ciutat de Manresa el 1998.

Com creu que es viu la cultura, en general, a la ciutat de Manresa?

La veritat és que estic una mica desconnectat de la cultura oficial de la ciutat. Continuo rebent invitacions per assistir a diferents actes, però solen ser actes organitzats per al vespre o

la nit. Jo tinc problemes a la vista i dificultats per veure-m'hi en la foscor i per això no acostumo a anar a aquests actes. Formo part d'entitats com el Centre Excursionista del Bages –en vaig ser el vicepresident durant molts anys– i l'Orfeó Manresà; ara no hi sóc actiu. Parlant de la cultura en termes generals, crec que la projecció cultural de Manresa és de “tercera divisió” perquè li falta una universitat pròpia i editorials de major renom, entre altres coses.

Vostè és Doctor i ha estat professor de disciplines històriques en diversos centres. Com li sorgeix l'afecció a la història?

Crec que va ser el meu pare, que ja des de ben jove em va obrir les portes de la història. Ell era obrer, vetaire, i sovint em parlava de la història, l'art... Els dissabtes a la tarda, el pare feia festa i anàvem a passejar, a veure esglésies, castells, la torre de Santa Caterina, etc., i així no enredàvem la mare per casa. Però podríem dir que el meu padrí en les ciències de la Història va ser el Doctor Eduard Junyent, mentre feia la carrera eclesiàstica a Vic. Ell va ser qui em va obrir noves perspectives. L'afecció a la història, però, ja la tenia des de ben petit gràcies al pare.

Quina part de la història, que hagi tractat poc, o gens, li hauria agradat aprofundir?

L'Arqueologia Cristiana. Em refereixo a l'arqueologia dels primers segles, no del romànic ni de l'arqueologia medieval, ja que a això sí que m'hi he pogut dedicar, encara que no en excés. A banda d'això, vaig tenir la sort que des del Bisbat de Vic em van enviar a Tarrago-

Josep Maria Gasol davant dels múltiples premis que ha rebut al llarg de la seva vida.

Josep Maria Gasol al costat del seu nebot, Francesc Gasol, membre de la junta dels Amics de l'Art Romànic del Bages.

na per fer de professor en la Universitat Laboral d'aquesta ciutat, capital indiscutible de la Catalunya romana on vaig poder gaudir més de prop del seu gran patrimoni.

Què troba a faltar sobre la història de la ciutat, que cregui que no s'estudia?

Penso que s'hauria d'estudiar tot. Però a Manresa el que ens passa és que la documentació *in situ* més antiga que tenim és de l'edat mitjana, a partir del segle XIII, sobretot. Dels segles anteriors, de l'època romana i anteriors no tenim gaire informació. A Manresa, potser, ens hem centrat molt en estudiar la història medieval i altres èpoques les tenim més oblidades. Abans d'estudiar la història general del país penso que s'ha de conèixer la història de la ciutat. Jo sempre he dit que la porta de la història és la història que tens a la porta. També hi ha alguns aspectes de la ciutat, com pot ser la història dels seus carrers, que és interessant i la gent no coneix. Per exemple, la gent no sap per què es diu així el carrer de Casanova: no és pel Rafael Casanova, sinó senzillament se'n diu pel propietari del terrenys, Ildefons de Casanova.

Creu que l'administració tracta com és degut el patrimoni arquitectònic, històric i cultural de la ciutat? Què hauria de fer?

Considero que el tracte de l'administració en aquests aspectes és insuficient. A vegades han hagut de córrer perquè han fet un nyap, com és el cas de l'entorn de la Seu i se n'adonen quan la gent crida i es queixa. La veritat és que no sé com es podria arreglar, però potser amb canvis de personal o de mentalitat; i, sobretot, anar més documentats.

Què li sembla de les obres que es realitzen davant del que ha d'ésser la façana principal de la Seu?

La idea va ser mal enfocada des del principi i la seva realització pitjor. També he de dir que les rectificacions són ben vingudes. El problema, a banda de no demanar l'opinió de certes persones, va ser el gust d'un arquitecte foraster. No tothom és un Miquel Àngel.

Les persones que estan duent a terme aquestes obres han demanat l'opinió a persones com vostè que coneixen tant el temple, la seva història?

A mi personalment, a vegades sí i a vegades no. El projecte es va fer totalment al marge, no tan sols dels canonges, sinó també del mateix Bisbat.

Quin és el seu sentiment quan pensa i reflexiona sobre la guerra civil espanyola, que entre altres coses va suposar la destrucció d'esglésies, la violència contra l'església, la religió i els capellans?

Em sembla deplorable i llastimós. Quan es fa "memòria històrica" no s'ha d'oblidar que de 1936 a 1939 es va fer molt el boig en aquest país. Pel que fa referència a la guerra civil espanyola, no s'han donat totes les versions. No només van matar uns, sinó que en els dos bàndols es van cometre barbaritats. Uns van pecar per un cantó, i els altres per un altre (al meu pare, per exemple, el van estar a punt d'assassinar els 'rojos' només perquè estava vinculat amb els amics de la Cova).

Què pensa d'una entitat com els Amics de l'Art Romànic del Bages? Creu que té futur?

Crec que és una entitat que s'ha dedicat a estudiar, fomentar i divulgar el romànic bagenc (i jo vaig realitzar el pròleg de la 'Catalunya Romànica'). Tot i que no sóc soci dels "Amics" del Bages (que em van honorar amb el Premi Capitel·l l'any 2000) sí que sóc "soci de mèrit" des del 2002 de l'entitat filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Els "Amics" del Bages és una entitat que ha fomentat l'estima al romànic de la comarca. Penso que el seu futur depèn de si es podran evitar les disputes internes, que, sovint, en comptes de sumar el que fan es restar. També s'ha de tenir en compte que, actualment, les associacions i entitats patiran en l'aspecte econòmic, ja que no es poden autofinançar, i això a la llarga pot ser un problema.

Us informem que els Amics de l'Art Romànic del Bages hem canviat els nostres correus electrònics unificant-los en un correu general per a qualsevol assumpte i en dos correus específics per les qüestions referents a Patrimoni i a Música i Romànic.

El nou correu electrònic dels AARB és: aarb@aarb.cat. Per tant, si ens heu d'escriure heu de fer-ho en aquest nou correu.

També, com us hem dit, hem creat dos correus nous en els quals ens podeu escriure per els temes referents a Patrimoni, patrimonienperill@aarb.cat, i per als temes de Música i Romànic podeu escriure a musicairomanic@aarb.cat.

Els antics correus dels AARB (aarbages@gmail.com i aarb@manresa.net) queden en desús, tot i que durant un temps encara estaran actius.

Recordem també que, per visitar la nostra pàgina web, podeu entrar a www.aarb.cat, on hi trobareu tota la informació actualitzada de les nostres diferents activitats.

ESTAT DE COMPTES

Pressupost AARB 2011

1. QUOTES
2. BUTLLETÍ
3. SUBVENCIONS
4. SORTIDES
5. CURS CULTURA MEDIEVAL
6. ALTRES CURSOS
7. LOTERIA
8. ALTRES PUBLICACIONS
9. ACTIVITATS CULTURALS
10. CIRCULARS
11. BIBLIOTECA
12. ADMINISTRACIÓ AARB
13. LOCAL AARB
14. CAIXA MANRESA
15. AUDIOVISUAL
16. MÚSICA I ROMÀNIC
17. CAIXA PENSIONS
18. ESCÀNER BUTLLETINS
19. PÀGINA WEB
20. PATRIMONI

Ingressos	Despeses	Líquid
7.500,00	400,00	7.100,00
800,00	5.000,00	-4.200,00
300,00	0,00	300,00
2.000,00	1.400,00	600,00
0,00	1.200,00	-1.200,00
0,00	0,00	0,00
4.200,00	3.500,00	700,00
0,00	0,00	0,00
0,00	0,00	0,00
0,00	600,00	-600,00
0,00	75,00	-75,00
0,00	1.600,00	-1.600,00
0,00	800,00	-800,00
10,00	50,00	-40,00
0,00	0,00	0,00
6.000,00	6.000,00	0,00
0,00	50,00	-50,00
165,00	0,00	165,00
0,00	300,00	-300,00
0,00	0,00	0,00

Tresoreria AARB 2010

Concepte

1. QUOTES
2. BUTLLETÍ
3. SUBVENCIONS
4. SORTIDES
5. CURS CULTURA MEDIEVAL
6. ALTRES CURSOS
7. LOTERIA
8. ALTRES PUBLICACIONS
9. ACTIVITATS CULTURALS
10. CIRCULARS
11. BIBLIOTECA
12. ADMINISTRACIÓ AARB
13. LOCAL AARB
14. CATALUNYACAIXA
15. AUDIOVISUAL
16. MÚSICA I ROMÀNIC
17. CAIXA PENSIONS
18. ESCÀNER BUTLLETINS
19. PÀGINA WEB
20. PATRIMONI
21. TOTAL

Ingressos	Despeses	Líquid
8.231,09	785,57	7.445,52
800,00	4.949,83	-4.149,83
0,00	0,00	0,00
1.719,00	1.621,80	97,20
0,00	1.221,00	-1.221,00
0,00	0,00	0,00
4.200,00	3.500,00	700,00
70,00	729,87	-659,87
0,00	600,00	-600,00
0,00	626,44	-626,44
0,00	86,00	-86,00
0,00	1.615,72	-1.615,72
0,00	934,20	-934,20
10,02	49,56	-39,54
0,00	0,00	0,00
6.348,00	5.639,12	708,88
0,00	29,89	-29,89
115,00	1.075,00	-960,00
0,00	300,00	-300,00
0,00	0,00	0,00
21.493,11	23.764,00	-2.270,89

Curs de Cultura Medieval 2010

Del 19.11.10 al 03.12.10

Francesc Gasol i Pujol

Entre el 12 de novembre i el 3 de desembre de l'any 2010 vam realitzar un nou Curs de Cultura Medieval. La finalitat d'aquest curs és la de difondre els coneixements d'una època clau per entendre l'origen de l'Europa Occidental i, en particular, del nostre país.

Al llarg dels diferents cursos que hem anat fent, hem tingut un especial interès per divulgar la societat, la cultura, l'economia, l'arquitectura i l'art de l'època medieval, sobretot de l'Alta Edat Mitjana que és l'època a la qual pertany el Romànic.

Triar els millors professionals és fonamental per donar el màxim rigor a les seves conferències i, al mateix temps, per tenir la capacitat de donar el caire divulgatiu necessari perquè tothom pugui disfrutar-ne.

El títol del nostre darrer curs ha estat el de "Conquesta i repoblament a la Catalunya medieval". Totes les conferències –totes amb

entrada gratuïta– s'han fet a les vuit del vespre, a l'Auditori de Fundació Caixa Manresa de la Plana de l'Om. Cal dir que l'assistència ha estat força bona gràcies al bon cartell que sempre hem procurat donar al nostre curs i, també, a la fidelitat del nostre públic, fossin socis o no. Cal dir que el Curs de Cultura Medieval ja és tot un clàssic del panorama cultural de tardor de la ciutat de Manresa i això permet que hi assisteixin moltes persones que no són sòcies. A tots plegats –socis i no socis–, moltes gràcies per la vostra participació.

El context general d'aquest darrer curs ha estat el de la formació de Catalunya a partir del repoblament de la part central de la Catalunya Vella. Això va donar lloc al comtat i bisbat d'Osona, territori que, posteriorment, va perllongar-se en direcció sud-oest, és a dir, cap al comtat de Manresa. La consolidació d'aquesta terra de comtats va ser clau per al desenvolupa-

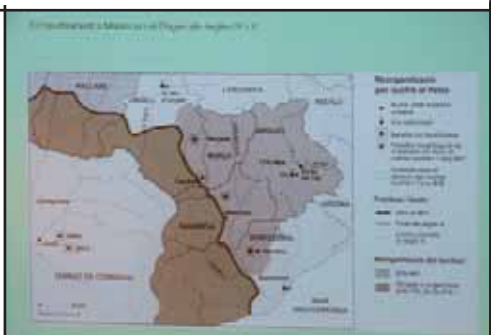

Conferència de Montse Barniol

Curs de Cultura Medieval 2010. Del 19.11.10 al 03.12.10

ment dels nuclis urbans, castells i monestirs.

La primera conferència va anar a càrrec d'en Joan Salvadó i Montoriol, el divendres 12 de novembre. En Joan Salvadó, que és doctor en Història Medieval per la Universitat de Barcelona, ens va parlar dels “camins dels repobladors de les marques dels comtats d'Osona-Manresa i Barcelona als segles X i XI”.

Conferència de Marc Torras

En Marc Torras i Serra, llicenciat en Història medieval i director de l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa, ens va parlar sobre “el repoblament a Manresa i el Bages als segles IX i X”, el divendres 19 de novembre.

El diumenge 21 de novembre, a les vuit del matí, es va fer la sortida des del Plaça Infants de Manresa cap a l'Alt Penedès amb el propòsit de visitar el conjunt d'Olèrdola, l'església romànica de Moja i el nucli medieval de la capital d'aquesta comarca, Vilafranca del Penedès. Les tres visites van ser guiades. Olèrdola té un importantíssim valor arqueològic perquè hi trobem vestigis ibèrics, romans i medievals. L'església romànica de Moja –que pertany al municipi d'Olèrdola– és dels segles XI i XII i va ser del monestir de Sant Cugat i de la família dels Copons. Vilafranca del

Penedès la trobem documentada, per primer cop, en documents del 1148, i formava part del terme del castell d'Olèrdola, però la decadència de l'antiga ciutat d'Olèrdola va portar als seus pobladors a la creació de la vila. Al segle XII, la ciutat va conèixer una gran expansió gràcies a l'impuls que li va donar Ramon Berenguer IV. Cap als segles XIII i XIV, aquesta ciutat va gaudir de diversos privilegis per poder implantar-hi gremis.

El dijous 25 de novembre, la llicenciada en Història i arxivera del Museu d'Història de Catalunya i del monestir de Sant Daniel de Girona Irene Brugués i Massot ens va fer la conferència sobre “Sant Benet de Bages pels volts de l'any 1000”.

La darrera de les conferències del curs va anar a càrrec la llicenciada en Història de l'Art Montse Barniol i López, amb el títol “Frontera i (re)població i art a la Catalunya medieval”. Es va fer el divendres 3 de desembre.

Volem donar les gràcies als conferencians per la seva disposició i professionalitat, al públic –una vegada més– per la seva assistència, interès i fidelitat, sense oblidar-nos de la Fundació Caixa Manresa per fer possible, des de fa temps, dur a terme el Curs de Cultura Medieval en una sala tan acollidora i cèntrica.

Públic assistent a la conferència d'Irene Brugués

Sortida al conjunt d'Olèrdola, Moja i Vilafranca

21.11.10

Joan Badia

Olèrdola

Amb l'assistència d'uns 35 socis de la nostra entitat, el passat diumenge 21 de novembre de 2010 va tenir lloc la sortida al conjunt d'Olèrdola, l'església romànica de Sant Jaume de Moja i una visita per la Vilafranca medieval. Val a dir que aquesta sortida estava emmarcada en el Curs de Cultura Medieval 2010 dels AARB, sota el títol "Conquesta i Repoblament a la Catalunya Medieval".

La primera visita del matí va ser al conjunt monumental d'Olèrdola. Va ser guiada amb gran encert per en Josep Anton Pérez del grup Triade de Vilafranca, així com també va ser guiada per ell la visita a la Vilafranca Medie-

val. Valgui, doncs, el nostre reconeixement a la seva tasca realitzada en les dues visites. La visita al conjunt d'Olèrdola es va iniciar amb una breu introducció en el Centre d'interpretació, introducció ben encertada per entendre que l'enclavament d'Olèrdola ha estat un lloc estratègic i habitat successivament per l'home ja des de l'edat de bronze, més tard per la tribu dels ibers –els anomenats cassetans (segles V-IV i I aC)–, més tard convertit pels romans a finals del segle II i inicis del segle I aC en campament militar, i amb convivència amb el poble iber, i destacant les restes romanes que ens han arribat: la muralla, la cisterna

Sortida al conjunt d'Olèrdola, Moja i Vilafranca. 21.11.10

i la torre-talaia.

Sembla ser que Olèrdola es va desocupar, i no va ser fins a l'any 929 que Olèrdola és fundada pel comte Sunyer, i que la *civitas* va tenir un destacat paper en el control i la defensa del sud de la Marca en les lluites entre cristians i musulmans. En aquesta època, i dins el recinte fortificat medieval, l'espai s'estructura en tres àrees: a la part superior la zona militar i administrativa, amb el castell al cim; més avall l'àrea sacra amb l'església de Sant Miquel (actualment en procés de restauració) i la necròpolis, i la part baixa era ocupada per les cases dels vilatans. Fora muralles hi trobem les restes d'una altra església i el conegut Pla dels Albats, on s'hi troben un conjunt de tombes antropomorfes.

Tot seguit el grup dels AARB vam visitar l'església romànica, de decoració llombarda, de Sant Jaume de Moja, documentada ja l'any 1089, modificada al segle XIII afegint-s'hi dues capelles laterals. L'edifici romànic té una sola nau, i en destaca el campanar en forma de torre situat damunt de la mateixa nau.

A la tarda vam poder seguir de nou les explicacions del guia, fent una visita a la Vilafranca medieval. Ens vam trobar a la plaça de l'Ajuntament, i des d'aquest punt vam anar en direcció a la basílica de Santa Maria on, després de les explicacions oportunes, qui va voler va poder pujar a dalt de tot del campanar de l'església, de 52 metres d'alçada, i poder gaudir de la magnífica vista de la ciutat. Tot seguit la visita es va completar amb explicacions del Palau Reial, edifici gòtic del segle XII i on s'hi troba el Museu del Vi, i del Palau Baltà, un altre palau gòtic situat en l'entorn.

Per últim vam poder realitzar una visita al convent de Sant Francesc, datat del segle XIII, on s'hi troben diversos sepulcres monumentals com el de Bernat de Castellet, un claustre, i un bonic retaule del segle XIV de Lluís Borrassà dedicat a la Mare de Déu i a Sant Jordi i pertanyent a l'anomenat gòtic internacional.

Tot seguit, satisfets amb el que havíem vist i après, vam emprendre el camí de tornada a Manresa.

Moja romànica

Basílica de Vilafranca

Esmorzar del soci i visita a Sant Andreu d'Oristà

12.12.10

*Mercè Matas
Jaume Moya*

Com hem fet els darrers anys, uns dies abans de Nadal els socis de la nostra Entitat i algun simpatitzant celebrem les festes que s'apropen amb un esmorzar de germanor.

Per fer-ho triem algun restaurant que, a més de poder esmorzar-hi bé, estigui a prop d'alguna mostra de l'art romànic que ens permeti fer-hi una visita i descobrir-hi algun punt de vista interessant en relació a la qüestió que ens dona raó d'ésser als AARB.

Aquest doble objectiu s'ha aconseguit amb un bon esmorzar a Santa Creu de Joglars, petit poble del Lluçanès, i la visita a la parròquia del poble d'Oristà, molt pròxim a l'anterior.

Com que l'esmorzar del Soci no necessita gaire descripció, sinó el bon record que ens resta a cadascun de nosaltres i els desitjos de felicitat per les Festes que s'apropen, centrem el comentari en allò que l'església de Sant Andreu d'Oristà ens ha ofert.

Arribats al lloc entrem directament a l'anomenada Cripta, que té un accés independent de l'església superior. La seva petita planta, que es troba en un magnífic estat de conservació, malgrat la seva llarga història documentada des de l'any 923, ens acull i ens permet seure i poder fixar-nos, ajudats pels comentaris d'en Jaume Moya, en la seva arquitectura. No sembla que en origen fos una cripta, perquè no té cap relació amb l'església superior ni amb l'absis ni amb el presbiteri, com és habitual en les criptes romàniques.

El grup dels AARB a l'església de Sant Andreu d'Oristà

Més aviat sembla, segons alguns autors, que pot ésser una tribuna pertanyent a la primitiva església, precedent a l'actual. La meitat de l'espai no té columnes que sostinguin el sostre, i l'altra meitat en té dues fileres amb tres columnes aïllades cadascuna i una altra filera de dues columnes adossades al mur de llevant. Tan sols són originals (del temple romànic) una columna i una base de les centrals i totes les adossades al mur.

Aprofitem també l'avinentesa i, trobant-nos en un espai de culte sota terra, recordem la relació espiritual i directe que des de l'antiguitat més remota ha tingut el descens a la terra, als espais més profunds amb el retorn a la mare terra, i com ha ajudat sempre als actes que necessiten recolliment, silenci i reflexió.

Des del punt de vista cristià el concepte de la cripta, generalment referit als espais per sota del temple principal, ha enllaçat sempre amb el retorn a la puresa i simplicitat de la fe, en contrast amb els espais alts, més il·luminats i decorats. Això ha fet que se li atribueixin

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Esmorzar del soci i visita a St. Andreu d'Oristà. 12.12.10

diverses funcions o finalitats com la litúrgica, necessitat estructural, missió funerària i encara més especialitzada com a lloc per al culte litúrgic entorn dels màrtirs, sants o de les seves relíquies.

Acabant la visita a la “cripta”, encara aprofitem

per veure la magnífica col·lecció de ceràmica ubicada en les dependències rectorals, i desitjar-nos a tots unes bones festes amb l'especial il·lusió que els Reis d'Orient ens portin a tots il·lusió i noves ganes de seguir veient i mirant el nostre Romànic.

La cripta de Sant Andreu d'Oristà

Esmorzar del soci a Oristà

SARRIÓ e-mail: sarrio@sarrio.net
Saclosa, 21. MANRESA. Tel. 93 872 79 88

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

viatges masanés
G.C.M.D. 187

- MANRESA manresa@viatgesmasanes.com
Borrà, 6 - Tel. 93 872 48 88
- MANRESA bonavista@viatgesmasanes.com
Mn. Jacint Verdaguer, 30-32 - Tel. 93 878 41 41
- ESPARREGUERA esparreguera@viatgesmasanes.com
Taquígraf Garriga, 4 - Tel. 93 777 70 71

Més informació a la web www.viatgesmasanes.com

Grifell Pons
alumini - accessoris - maquinària

Tel. 93 876 11 51
www.grifellpons.com
info@grifellpons.com

ACTIVITATS

Assemblea- Divendres 4 de març

ASSEMBLEA GENERAL ORDINARIA DE SOCIS AARB

Dia:

Divendres 4 de març de 2011

Hora i lloc:

A les 20 h. als Carlins

Concert - Dissabte 5 de febrer

CONCERT SOLIDARI AMB EL BANC D'ALIMENTS

"Poèticament Musical" presenta "Recordant Miquel Martí Pol". Fina Borràs diu Miquel Martí Pol i Jordi Sunyer interpreta la música.

Lloc: Teatre els Carlins.

Preu: 5 Euros.

Hi haurà a l'entrada del Teatre una taula de recollida d'aliments.

Acte solidari i obert a tothom.

Sortida-Diumenge 13 de març

EXCURSIÓ A SANT PERE DE LES CIGALES I SANT CUGAT DEL RACÓ

Lloc de sortida:

Plaça Infants de Manresa, 9.00 h, en vehicles particulars.

No farem parada per esmorzar en una cafeteria, però si algú vol pot portar-ne; esmorzarem quan arribem a lloc.

Matinal - Diumenge 6 de febrer

BADALONA I BARBERÀ

Lloc de sortida:

Plaça Infants, 8.00 h Parada per esmorzar abans de la visita.

10 h. Visita guiada al monestir de Sant Jeroni de la Murtra de Badalona.

11.30 h. Visita guiada a l'església romànica de Sta. Maria de Barberà.

Inscripcions:

Viatges Masanés. Per als socis dels AARB a partir del dimecres 19 de gener i per als no socis a partir del 21 de gener. Inscripció mínima per poder realitzar la sortida: 25 persones.

Sortida de tot el dia - Diumenge 3 d'abril

II TROBADA DE GRUPS DE ROMÀNIC ORGANITZA AAR BERGUEDA

Lloc de sortida:

Plaça Infants, 9.30 h, en autocar. No farem parada per esmorzar.

Inscripcions:

Viatges Masanés a partir del dilluns 28 de febrer fins al dimecres 16 de març.

Programa:

9.30 h. Benvinguda i distribució de grups per a la visita al Monestir de Serrateix

10 h. Visita guiada al Monestir de Serrateix.

12.30 h. Visita a l'església romànica de Sant Pau de Casseres.

13.15 h. Dinar al Restaurant Espai Sant Pau.

16 h. Visita guiada al Monestir de Sant Llorenç prop Bagà.

17 h. Concert al Monestir de Sant Llorenç.

Nota: al Monestir de Sant Llorenç no es pot accedir en autocar; cal caminar uns 300 metres per camí pavimentat.

ACTIVITATS

Sortida - Divendres 13 a diumenge 15 de maig

SORTIDA A LA VALL D'ARAN - VALL DE BOÍ - VALL D'ÀNEU

Durro, Viella, Salardú, Escunyau, Tredós, Arties, Port de la Bonaigua, Esterrí d'Àneu, Gerri de la Sal.

Sortida:

Divendres 13 de maig a les 7 h. de la Plaça Infants de Manresa.

Inscripcions:

Inscripcions a Viatges Masanés de Manresa per als Socis AARB a partir del dilluns 28 de febrer. Caldrà abonar una preinscripció de 100 €. No socis AARB, inscripcions a partir del divendres 15 d'abril.

Programa:

Divendres 13

Manresa - Durro - Viella. Sortida en direcció Cervera, Tàrrega, Balaguer. Farem una parada per esmorzar a compte de cadascú. Continuarem per Alfarràs, Pont de Suert, Barruera i Durro. Al matí visitarem l'església de la Nativitat de Durro. És previst arribar a dinar a l'hotel de Viella on ens allotgem. A la tarda visitarem Viella i el seu Museu Etnogràfic. Sopar i allotjament a l'hotel.

Dissabte 14

Viella - Salardú - Tredós - Arties - Viella. Esmorzar a l'hotel, i visites guiades matí i tarda a les esglésies romàniques de Salardú, Tredós, Arties i Escunyau. Dinar a Viella.

Diumenge 15

Viella - Esterrí, Gerri de la Sal, Manresa. Esmorzar a l'hotel i sortida en direcció al Port de la Bonaigua, València d'Àneu, Esterrí, Llavorsí, Rialp, Sort i Gerri de la Sal, on visitarem el monestir de Santa Maria, connectat amb el poble per un interessant pont romànic. Dinar en algun restaurant de l'entorn i tornada a Manresa per la Pobla de Segur i Tremp.

El preu inclou:

- Viatge en còmode autocar amb butaques reclinables, aire condicionat, calefacció, música i vídeo.
- Hotel 4 **** a Betren (Viella).
- Habitacions dobles amb bany o dutxa.
- Pensió Completa durant tot el circuit. Aigua i vi inclosos.
- Acompanyant de l'Agència durant tot el viatge.

- Visites i entrades incloses.
- Guia local per al dissabte 14 de maig.
- Dinar en ruta de tornada amb vi inclòs.
- IVA.

Tota la informació a
www.aarb.cat

Nou correu electrònic
aarb@aarb.cat

Per temes referents
a Patrimoni
patrimonienperill@aarb.cat

Per temes
de Música i Romànic
musicaïromanic@aarb.cat

La Junta dels AARB, conjuntament amb tots els nostres socis, volem expressar el nostre més sentit condol als familiars de la Sra. Mercè Aztarain, traspassada recentment.